

УДК37.013.42: 379.82

Сватенков Олександр Васильович

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи
Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя, м.Ніжин
oldersvat@mail.ru

ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ДОЗВІЛЛЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Анотація. Провідні українські та зарубіжні дослідники однією з причин появи девіантної поведінки дітей та молоді визначають неорганізованість, беззмистовність їхнього дозвілля. Саме тому, удосконалення системи профілактичної роботи неможливе без достовірних даних щодо провідних видів та форм проведення вільного часу сучасним підростаючим поколінням. Стаття присвячена висвітленню результатів дослідження дозвіллевої сфери студентської молоді міста Ніжина. Найпопулярнішими видами дозвілля студентів є прослуховування музики, перегляд кінофільмів та спілкування у соціальних мережах. Наведені у статті результати дослідження можуть бути використані для удосконалення профілактичних програм, розробки соціальної реклами, варифікації шляхів поширення соціально значущої інформації тощо.

Ключові слова: дозвілля; студентська молодь; анкетування; девіантна поведінка.

Поширення у сучасному українському молодіжному середовищі різних видів девіантної поведінки зумовлює необхідність пошуку шляхів її профілактики та удосконалення вже відомих. Оптимізація використання методів, форм та технологій профілактичної роботи неможлива без усвідомлення реальних причин виникнення даної проблеми. Саме тому, актуальними є дослідження спрямовані на вивчення ієрархії ціннісних орієнтацій молоді, впливу на них ЗМІ, особливостей сімейного виховання тощо.

Окрім того, важливим напрямком наукових досліджень причин девіантної поведінки молоді є вивчення особливостей організації та проведення дозвілля. Як чинник девіантної поведінки сучасної молоді, в тому чи іншому аспектах, його розглядають О.В.Безпалько [1], М.А.Галагузова [3] та інші вітчизняні і зарубіжні науковці.

Однозначного визначення поняття дозвілля не існує. Є кілька підходів до трактування дозвілля. Велике значення в науці надається діяльнісному підходу, згідно якого, дозвілля є сукупністю різних видів діяльності, якими індивід

займається за власним бажанням: відпочинок, розваги, підвищення майстерності, освіта, участь у житті суспільства тощо [2].

Саме на вивчення якісних та кількісних характеристик дозвілля студентської молоді було спрямоване дослідження, проведене у м. Ніжині. Відповідно, **метою** даної статті є презентація результатів даного дослідження, загальну кількість вибірки якого склало 688 осіб, з яких 210 хлопців та 478 дівчат.

Таке співвідношення відповідає співвідношенню між статтями у генеральній сукупності. Окрім статі, при формуванні вибірки нами були дотримані співвідношення часток респондентів кожного навчального закладу у загальній кількості студентів міста Ніжина. Саме тому в дослідженні взяло участь 382 студенти Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, 176 студентів Ніжинського агротехнічного інституту, 72 студенти Ніжинського медичного коледжу та 58 студентів Ніжинського училища культури і мистецтв імені Марії Заньковецької.

До вибірки респондентів даного дослідження увійшли студенти усіх курсів навчання, що дало змогу прослідкувати певну вікову динаміку ставлення молоді до тих чи інших питань. Зокрема, у дослідженні взяли участь 97 студентів перших курсів, 179 – других курсів, 124 – третіх, 231 студент четвертого курсу та 57 п'ятикурсників.

Таким чином, при формуванні вибірки дослідження, командою дослідників були враховані статеві співвідношення між представниками генеральної сукупності, а також їх співвідношення за навчальними закладами. Саме тому ми можемо зробити висновок про репрезентативність вибірки та можливість екстраполяції даних, отриманих за результатами дослідження, на генеральну сукупність – студентську молодь міста Ніжина.

Процес дослідження здійснювався з допомогою методу анкетування. Анкета містила напівзакриті та відкриті запитання. За їх допомогою було вивчено: розуміння молоддю змісту дозвілля; переваги щодо видів дозвілля; якісні характеристики улюблених видів дозвілля; причини, які спонукають молодь обирати

ті чи інші форми дозвілля. Розглянемо детальніше результати дослідження зазначених питань.

Перше запитання анкети було спрямоване на вивчення змісту, який вкладає сучасна студентська молодь у словосполучення «вільний час».

Отримані дані свідчать про те, що переважна більшість студентської молоді під терміном «вільний час» розуміє «час для заняття улюбленими справами» (294 респонденти). Значно менше досліджуваних вважають, що «вільний час» це «час для відпочинку і розваг» (181) та «час для спілкування з друзями» (169).

Найменш популярним варіантом відповіді був варіант, який ототожнював «вільний час» із самоосвітою – лише 27 респондентів обрали цей варіант. Слід також зазначити, що сума відсотків перевищує 100%, адже велика кількість студентів обирали кілька варіантів відповіді.

Одним із найцікавіших, в плані отриманих якісних і кількісних результатів, питань анкети було наступне запитання: «У який спосіб ти проводиш своє дозвілля?». Відповідь респондента на нього передбачала не лише вибір із переліку запропонованих видів дозвілля тих, які йому подобаються, а й надання якісної інформації: деталізацію та конкретизацію щодо конкретних форм, видів та заходів. Завдяки такому поєднанню, дане запитання дозволило оцінити та визначити не лише найбільш популярні види дозвілля у студентському середовищі, а ще й доповнити цю інформацію якісними характеристиками, які можуть стати у нагоді при розробці та здійсненні творчих заходів для молоді; соціальної реклами, орієнтованої на студентів як цільову аудиторію; формуванні громадської думки студентської молоді стосовно тих чи інших питань життєдіяльності міста в цілому тощо. Окрім того, інформація щодо того яку художню літературу, музику, телепередачі полюбують сучасні студенти може допомогти зрозуміти їх внутрішній світ, актуальні потреби, світогляд тощо.

Відповідно і представлення результатів, отриманих по даному запитанню анкети нами буде здійснено в кілька послідовних етапів. По-перше, ми представимо результати щодо переваг молоді у сфері дозвілля; по-друге, буде

охарактеризовано кожен із зазначених видів дозвілля, виходячи із зазначених респондентами якісних даних.

Найпопулярнішими способами проведення дозвілля студентської молоді міста Ніжина є прослуховування музики, перегляд кінофільмів та спілкування у соціальних мережах, кожен із яких обрало більше 50% респондентів. Слід зауважити, що, на нашу думку, прослуховування музики не є самодостатньою формою дозвілля, а, скоріше, виступає як фон для інших.

Популярності зазначених способів проведення власного дозвілля сприяє розвиток комп'ютерної техніки, популяризація мережі Інтернет у молодіжному середовищі, а також їх доступність і майже цілковита безкоштовність. Окрім того, музика, кіно є можливими темами для спілкування у молодіжному середовищі, одним із способів якого є соціальні мережі. Слід також зазначити, що внаслідок послаблення ролі сім'ї та освітніх закладів у соціалізації сучасної молоді, кінематограф має значний вплив на поведінку молоді, формування ціннісних орієнтацій та світогляду взагалі.

Більше третини респондентів відзначили, що одними із притаманних їм форм дозвілля є перегляд телепередач та відвідування клубів/дискотек. На нашу думку, популярність у студентському середовищі такої форми дозвілля як перегляд телепередач ілюструє та підтверджує думку науковців про значний вплив сучасного медійного простору на становлення і розвиток молодого покоління.

В той же час, популярність такого виду дозвілля як відвідування клубів і дискотек пов'язане зі зростанням ролі інтимної сфери у житті студентської молоді, її прагненням до набуття досвіду сексуальної поведінки, пошуком сексуальних партнерів тощо. Окрім того, спілкування у клубах та дискотеках є частиною молодіжної субкультури, яке ілюструє не лише їх прагнення до розваг, а й достатність їх матеріального забезпечення, адже проведення дозвілля в такий спосіб потребує певних матеріальних витрат. Можливо, саме цей фактор впливає на те, що цей спосіб дозвілля обрала лише третина респондентів.

Всупереч загальному уявленню про сучасну молодь як про таку, що має низький рівень культури, не прагне долучатися до української та світової культурної

спадщини, потреби якої обмежуються суто споживацькими та репродуктивними, більше 20% опитаних зазначили у своїх відповідях, що проводячи своє дозвілля вони читають художню літературу (26,9% опитаних), а також відвідують театри та/чи концерти (23,3%).

Привертає увагу також той факт, що за результатами проведеного дослідження виходить, що заняття спортом як форма дозвілля має приблизно однакову кількість прихильників із абсолютно протилежним способом проведення вільного часу: відпочинком нічого не роблячи (22,7% та 21,1% відповідно).

Найменш популярним способом проведення дозвілля є волонтерська діяльність. Проте, на нашу думку, це скоріше відображає не небажання молоді займатись цим видом діяльності, а відсутність можливостей для добровільної участі у суспільно корисній діяльності в місті.

Існують також певні відмінності у переважних способах дозвілля між хлопцями та дівчатами. Перевага таких видів дозвілля як прослуховування музики, перегляд кінофільмів та спілкування у соціальних мережах зберігається як для хлопців, так і для дівчат. Проте, слід зазначити, що, якщо у дівчат приблизно сталими залишається і відсоткове співвідношення, то у хлопців спілкування у соціальних мережах має значно нижчу популярність і за відсотковим вираженням майже тотожне заняттю спортом та комп'ютерним іграм.

Окрім того, слід відзначити, що такий популярний серед хлопців спосіб проведення дозвілля як заняття спортом (41,4%) серед дівчат отримав лише 14,4% виборів респондентів. В той же час, відвідують клуби та дискотеки більше дівчата: 37,4% у дівчат проти 26,7% у хлопців. Також дівчата більше читають (29,9% проти 20%) та ходять у театри чи на концерти (26,6% проти 15,7%).

Хлопці ж, у свою чергу, як ми вже зазначали, більше займаються спортом (41,4% проти 14,4%) та грають у комп'ютерні ігри (41,4% проти 7,7%). Проілюструємо повний перелік отриманих даних у порівняльній таблиці (див табл. 1).

Таблиця 1.

Результати відповідей респондентів щодо переважних способів проведення дозвілля: порівняння за статями

Дівчата		Хлопці	
Спосіб проведення дозвілля	%	%	Спосіб проведення дозвілля
прослуховування музики	60,67%	62,86%	прослуховування музики
перегляд кінофільмів	60,46%	57,14%	перегляд кінофільмів
спілкування у соціальних мережах	54,18%	41,90%	спілкування у соціальних мережах
відвідування клубів, дискотек	37,45%	41,43%	комп'ютерні ігри
перегляд телепередач	33,89%	41,43%	заняття спортом
читання художньої літ-ри	29,92%	30,00%	перегляд телепередач
відвідування театрів, концертів	26,57%	26,67%	відвідування клубів, дискотек
читання журналів	21,97%	20,00%	читання художньої літ-ри
відпочинок, нічого не роблячи	21,97%	19,05%	відпочинок, нічого не роблячи
заняття спортом	14,44%	15,71%	відвідування театрів, концертів
читання газет	12,13%	10,95%	читання газет
відвідування бібліотек	9,00%	10,95%	читання журналів
відвідування художніх виставок, музеїв	8,58%	10,48%	відвідування художніх виставок, музеїв
приділення часу аматорству	8,16%	6,19%	приділення часу аматорству
комп'ютерні ігри	7,74%	4,29%	прослуховування радіопередач
прослуховування радіопередач	6,49%	3,81%	відвідування бібліотек
інше	2,09%	1,90%	інше
волонтерська діяльність	1,05%	0,00%	волонтерська діяльність

Прослуховування музики є найбільш популярним видом дозвілля. Варто відзначити широкий спектр жанрів музики, які слухає сучасна молодь, а також присутність у цьому переліку народної та класичної музики. Порівняємо переваги хлопців та дівчат у виборі жанрів музики та представимо їх у таблиці (див. табл. 2).

У таблиці 1 наведено дані щодо переважних способів проведення дозвілля для дівчат та хлопців. Кожен з переліків проранговано відповідно до його популярності у представників даної статі.

Далі розглянемо якісні характеристики щодо найпопулярніших із зазначених видів дозвілля.

Таблиця 2.

Переваги хлопців та дівчат у виборі жанрів музики

Дівчата		Хлопці	
Спосіб проведення дозвілля	%	%	Спосіб проведення дозвілля
Поп-музика	29,39%	34,38%	Рок
Рок	24,90%	18,75%	Клубна музика
Реп	14,29%	10,94%	Реп
Класична музика	12,24%	10,16%	Класична музика
Клубна музика	8,16%	10,16%	Поп-музика
R'n'B	3,67%	8,59%	Шансон
Шансон	3,27%	2,34%	Народна
Ретро-музика	2,04%	2,34%	R'n'B
Релакс	0,82%	0,78%	Jazz
Народна	0,82%	0,78%	Блюз
Блюз	0,41%	0,78%	Ретро-музика
Jazz	0,00%	0,00%	Релакс

Найбільш популярним жанром кіно серед студентської молоді міста є комедії. Цей жанр у своїх анкетах зазначили 32% респондентів, які обрали перегляд кінофільмів як притаманний їм спосіб проведення дозвілля. Зі значним відставанням у відсотковому відношенні другим у цьому рейтингу іде жанр мелодрам – 18,9%. Усі інші жанри зазначили у своїх відповідях менше 10% респондентів. Серед них варто відзначити такі жанри кіно як фільми жахів та драми, які отримали 8,9% та 7,7% відповідно.

Як слідує із наведених даних, жанр комедії є переважним як для дівчат, так і для хлопців (32,9% та 28,9% відповідно). Проте, це майже єдине співпадіння у цих двох рейтингах. Так дівчата більше дивляться мелодрами (23,8% проти 0,7%), а хлопці – бойовики (12,7% у хлопців проти 0,2% у дівчат), історичні фільми (10,6%

проти 1,3%) та документальні фільми (7% проти 3,3%). Слід також відзначити, що хлопці взагалі не зазначили у своїх відповідях такі жанри як мультфільми, психологічні фільми, дитячі/сімейні фільми та арт-хаус.

Третім за популярністю способом проведення дозвілля студентської молоді міста Ніжина є спілкування у соціальних мережах. Найбільшою популярністю у студентському середовищі користується соціальна мережа «ВКонтакте», яку обрали 74,4% респондентів, які зазначили, що спілкування у соціальних мережах є притаманним для них способом проведення дозвілля. Другою по популярності є соціальна мережа «Однокласники» (14,2%), третьою – Facebook (6,8%).

Значних відмінностей у відповідях хлопців та дівчат, студентів різних курсів чи різних вузів по даному питанню не спостерігається.

Четвертим за популярністю способом проведення дозвілля студентської молоді є відвідування клубів/дискотек. Проте, відповідь на дане питання не передбачала якісної характеристики – зазначення назв клубів та дискотек. Тому, повторимо лише, що у такий спосіб своє дозвілля проводять 34,2% респондентів. Причому, слід зазначити, що серед дівчат цей спосіб є більш популярним, аніж у хлопців: 37,5% проти 26,7%.

Наступним по популярності видом дозвілля є перегляд телепередач. Загалом респондентами у своїх анкетах біло зазначено 46 назв. Серед них переважають популярні на сьогодні шоу-програми, реаліті-шоу, програми новин, гумористичні програми.

Один раз були загадані такі телепередачі як «Пусть говорят», «Последний герой», «КВН», «Караоке на майдані», «Пекельна кухня», «Неймовірні історії кохання», «Вся правда про зірок», «Сніданок з 2+2», «Майданс», «Танцюю для тебе», «Дивна природа», «Шоуманія», «Давай одружись», «Смачні сніданки», «Інфо-шок», «Нез'ясовано, але факт», «Сміх без кордонів» та Концертні програми.

Двічі в анкетах були зазначені такі телепередачі як «Феномен», «Торггар», «Світ на виворіт», «Ілюзія безпеки», «Критична точка», «Зважені та щасливі», «Інтуїція», «Канікули в Мексиці», «Я-герой» та «Не бреші мені».

Читання художньої літератури. Загалом респонденти, які відзначили цей спосіб проведення дозвілля як такий, що їм притаманний, зазначили у своїх анкетах прізвища 77 авторів. Серед них присутні як загальновідомі класики, так і сучасні митці; як прозаїки, так і поети.

Найбільш популярними письменниками у студентському середовищі є Т.Шевченко (6%), П.Коельо (5,5%), І.Франко (5%), Л.Дошвар (5%), М.Булгаков (4,5%), В.Шекспір (4,5%) та Д.Браун (4,5%). Серед усіх інших варто також назвати таких письменників як І.Карпа, Дж.Лондон, Ф.Достоевський та С.Майер.

Наступним способом проведення дозвілля за популярністю студентському середовищі є відвідування театрів і концертів. Відповідь на дане питання не передбачала якісної характеристики – зазначення театрів чи концертів, які відвідують студенти. Тому, повторимо лише, що у такий спосіб своє дозвілля проводять 23,3% респондентів. Причому, слід зазначити, що серед дівчат цей спосіб є більш популярним, аніж у хлопців: 26,6% проти 15,7%.

Останнім способом проведення дозвілля, який ми вважаємо за доцільне проаналізувати – це заняття спортом. Найпопулярнішим видом спорту серед студентів міста є футбол. Майже вдвічі менша кількість молоді займається легкою атлетикою та волейболом. Усі інші види спорту отримали менше 10% виборів. У дівчат розподіл виборів між різними видами спорту є більш рівномірним, ніж у хлопців. Приблизно рівна кількість студенток віддають перевагу таким видам спорту як легка атлетика та волейбол, фітнес/аеробіка та футбол також були зазначені у значній кількості анкет. В той же час, майже половина хлопців віддають перевагу футболу, а всі інші види спорту значно поступаються по кількості згадувань у відповідях на дане запитання анкети.

Наступним питанням анкети було: «Чому ти обрав саме ці способи проведення дозвілля?», яке було спрямоване на визначення провідних мотивів вибору тих чи інших способів проведення дозвілля. Зотриманих даних можна зробити висновок, що провідним фактором вибору способу проведення дозвілля є їх матеріальна доступність для студентів, про що у своїх відповідях зазначили 367 респондентів. Наступним фактором є корисність обраного способу проведення вільного часу – 273

респонденти; на третьому місці у цьому своєрідному рейтингу розташувався фактор географічної близькості – 107 та очевидний варіант «мені це подобається», який не було занесено до анкети як варіант відповіді при її розробці, але 100 респондентів зазначили його у своїх відповідях.

Вплив модних тенденцій та друзів на вибір способу проведення власного дозвілля відзначили у своїх відповідях 63 та 67 респондентів відповідно.

Таким чином, отримані кількісні та якісні результати дозволяють зробити висновок про різноманітність видів та форм дозвіллясучасної студентської молоді. Дані щодо переваг у проведенні вільного часу можуть бути використані при удосконаленні профілактичних програм, верифікації шляхів поширення соціально-значущої інформації, розробці соціальної реклами тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Безпалько О.В. Соціальна педагогіка: схеми, таблиці, коментарі: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / О.В. Безпалько – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 208 с.
2. Бочелюк В.Й., Бочелюк В.В. Дозвіллезнавство: [Навчальний посібник.] / Й.В.Бочелюк, В.В.Бочелюк – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 208 с.
3. Социальная педагогика: [Курс лекций] / Подобщей ред. М.А.Галагузовой. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2000. – 416 с.

Рецензент

Криловець М.Г. – д. пед. н., проф.

Стаття надійшла до редакції 08.05.2014

ИССЛЕДОВАНИЕ ОСОБЕННОСТЕЙ ДОСУГА СТУДЕНЧЕСКОЙ МОЛОДЕЖИ

Сватенков Александр Васильевич

кандидат педагогических наук, доцент кафедры социальной педагогики и социальной работы
Нежинский государственный университет имени Николая Гоголя, г. Нежин
oldersvat@mail.ru

Аннотация. Ведущие украинские и зарубежные исследователи одной из причин появления девиантного поведения детей и молодежи определяют неорганизованность, бессодержательность их досуга. Именно поэтому, совершенствование профилактической работы невозможно без достоверных данных о ведущих видах и форм проведения свободного времени современным подрастающим поколением. Статья освещает результаты исследования досуговой сферы студенческой молодежи города Нежина. Самыми популярными видами досуга студентов является

прослушивание музыки, просмотр кинофильмов и общение в социальных сетях. Приведенные в статье результаты исследования могут быть использованы для совершенствования профилактических программ, разработки социальной рекламы, валификации путей распространения социально значимой информации и т.п..

Ключевые слова: досуг; студенческая молодежь; анкетирование; девиантное поведение.

RESEARCH STUDENTS' REST FEATURES

Olexander V. Svatenkov

PhD in pedagogics, associate professor of social pedagogy and social work
Nizhyn State Gogol University, Nizhyn
oldersvat@mail.ru

Summary. Leading Ukrainian and foreign researchers one of the causes of deviant behavior of children and young people determine disorganization, the hollowness of their free time. That is why the improvement of preventive work is impossible without reliable data on the leading types and forms of rest of new generation. The article deals with the results of studies of students recreational areas in Nizhyn. The most popular rest activities of students is listening to music, watching movies, and social networking. Given in the article the results of research can be used to improve prevention programs, developing social advertising, development pathways socially significant information, etc.

Keywords: rest; students; questionnaires; deviant behavior.

1. Bezpal'ko O. Social pedagogy: charts, tables, comments: teach. guidances. [for students of high school] / O. Bezpal'ko - K.: Centre of Educational Literature, 2009. - 208 p. (in Ukrainian)
2. Bochelyuk V.J., Bochelyuk V.V. Science about rest: [Tutorial]/ V.J. Bochelyuk, V.V. Bochelyuk - K.: Centre of Educational Literature, 2006. - 208 p. (in Ukrainian)
3. Social pedagogy: [Course of lectures] / red.by M.A. Galaguzova. - M.: Humanity center VLADOS, 2000. - 416 p. (in Russian)